ЂОРЂЕ ЖИВАНОВИЋ (Београд)

ВУКОВО АКЦЕНТОВАЊЕ

Вук је имао изванредну способност да појаве посматра онакве какве су, да у њима сам запажа шта су поједине појаве, да улази у њихову срж, а никако да се поводи за неким мишљењима која су постала обичај. Он је ствари посматрао ослобођен свих предрасуда, које су нормално у животу свакога од нас оно основно. Често нисмо свесни колико наша знања нису права знања, него оно што је од других прихваћено, а ми то настављамо као да су то закони, прописи. Вук је врло рано стекао способност да се ослобађа тих и таквих навика, да у све што види и чује, нарочито што чује, уноси критичко посматрање, сумњу да ли је све онако како се представља или по инерцији преноси. Када је ту способност стекао тешко је рећи, можда је за развијање те особине у њему највише утицао вечити сумњало Копитар, и то би био још један од многих утицаја словеначкога језичара, помало Мефиста. Али треба ту Вукову способност схватити и као једну од основних карактеристика његова карактера, тј. да у све сумња и да за све тражи оправдање и образложење. И да у тим сумњама буде постојан, да их се чак тврдоглаво придржава.

Тако је могло доћи до новог Вуковог правописа: он је у писању врло рано почео да види шта је суштинско, шта доиста постоји, а шта је само неко оптерећење, без којега се потпуно може и читати и писати, и то сасвим добро. Постао је свестан да све што је непотребно треба избацити, треба га се ослободити. Тако се може тумачити његова реформа. Он је без сваке сумње многе од ових особина развио у себи под утицајем Копитаровим, али их је претходно морао изобилно имати у себи, па то само током времена развијао. То што се развило зато је његово, није све накалемљено, не би се могло примити да није имало добру подлогу, сигурну подлогу.

Вук је у својим разголићивањима појава био свестан чак и онога чега ни до данас није свестан многи наш добро школован човек, да не кажем и нешто више. Он је створио упрошћену азбуку, али је морао да мења оно што је било ушло у обичај. Зато је у свој правопис унео и сва скоро једначења, која је чуо, а тешко их је било уносити јер је вукла уназад навика позивања на основе. Он није устукнуо ни онда када је чуо изговор *срйски* и није га нимало збуњивало што је знао да је основа тога придева постала од именице *Србин*, дакле од *срб-*. Није устукнуо ни онда када је требало написати *Шайца*, дакле како се изговара, а не како

је основа вукла да се ту пише -*б*-. Наравно, не може се очекивати да он тај систем писања прихвати од самих почетака, од *Писменице*. Он је тада сматрао да ипак понешто мора писати етимолошки. Зато ће писати: општи, риедко, нуждно итд. Али ће све ове трагове етимологисања одбацити до *Рјечника* 1818. То је била прекретница. Тада ће већ писати: општи, оптрчати, потпис, српски, Српкиња, врапца итд. Као и: поткопати, поткрадати, поткивати, потпасти итд. Није само испред *с* мењао *д* у *ш* ако је овај глас био на крају префикса. То одступање Вуково унето је и у нови Правопис из 1960, а то је у ствари враћање на скоро једино Вуково одступање од фонетског правописа. У наше време проширено је ово правило још и на сугласник -*ш*-, не само -*с*-. Вук је, дакле, вршио једначења и у средини речи и када се једначење вршило између префикса и основе речи. Од овог свог правила одступао је Вук само онда када је до једначења долазило између две речи, у сандхију. Али то је повеће питање. Вук је био свестан да се у изговору вршило једначење и у том положају, о томе је и писао, али то није унео у правопис.

Свестан је био Вук и нашег акцентовања. И не само да је био свестан, него је акценте у појединим речима чврсто знао и држао у сећању, ретко се поколебао, и то само онда када би се сетио да је понеки акценат чуо и друкчије изговорен него што би он то рекао. То је врло значајна његова особина. Свест о акцентовању носио је Вук у себи, из свога Тршића, и ми можемо бити срећни што је онда његов Тршић имао тако чврсто очувану најраспрострањенију и данас најприхватљивију акцентуацију. Данас у Тршићу више није онако како је било у Вуково време. Вук је и ту своју акцентуацију веома неговао и свакако учвршћивао још више за својих путовања по разним крајевима Србије, када је осетио да се у многим крајевима не акцентује онако како је код њега. Замислимо само како му је било када је отишао у источне крајеве Србије и чуо и: Морàва, Нишàва, Ресàва, Тимòчиште итд. Он је зато морао бити чврсто уверен да се и његов акценат мора чувати и поштовати. Ипак су његови почеци рада на акцентовању били доста несигурни. Биће то разумљиво када истакнемо само неке значајне појединости из почетка његова рада на језику.

Вук је почео својом *Писменицом* 1814. Зна се да је њу замислио да уради према граматици Мразовићевој, али је ипак пожелео да има некога ко боље познаје српски језик и намерио се на Луку Милованова Георгијевића. Много се причало о учености овога српскога књижевника, Вук је сазнао да је имао већ 1810. године завршен *Опит сличноречности*, односно уџбеник о метрици српској. Вук се познавао с Луком још од 1809, па је 1814. отишао у Пешту да би био ближи Луки, а како је овај био боемска природа, и никад ништа није до краја довео, па ни своје поменуто дело, онда је Вук узео Луку себи у стан да би овај преписивао и довршивао поменуто дело. Пред Вуком, односно код Вука, Лука је преписивао своју књигу и спремао је да је преда Вуку не би ли је овај штампао. До штампања ипак тада није дошло, него тек 1833, а то је било после Лукине смрти. Али је Вук крај Луке писао своју *Писменицу*. Како је пак Лука покушавао да у српском језику установи једино дуге и кратке слогове, не би ли некако српску поезију подвео под законе класичне метрике, он је акценте доста трљаво третирао. Није их чак потпуно ни запажао. Зато ће за њега речи типа јȕнāк, òрāч имати акценат на последњем слогу, јер је ту била дужина. Ко зна није ли Вук већ тада увидео да

овакво акцентовање није ваљано, али је остајао при мишљењима Лукиним. Притискао га је и његов глас учена човека, а Вук је то поштовао. Тако ће Вуков однос према акцентима бити онакав какав је био Лукин. Тек нешто касније Вук ће увидети да то није исправно гледање на српске акценте, и о томе ће богато сведочанство бити његова граматика уз *Рјечник* из 1818, као и сам текст речника.

Па ипак је Вук осећао неки отпор према писању акцената. Сматрао је то као оптерећење текста. То је мишљење примио од Луке. Јер је овај написао о акцентовању и ове речи: „Да се њеки знаци у писању кадшто поставити морају, то ће и мало учивши се језику овоме допустити: али да се свако пригласило (то је Лукин назив за акценат, употребио га је зато и Вук у *Писменици* — *Ђ. Ж.*), или знак, гди се год његов како одуљен глас чује, поставити мора, у том списатељи до сад нису сједногласили се. Јербо њеки веле, да ѝ постављати треба; а њеки су давно на ове надметке и црвиће подигли хајку, и веле, да њѝ треба изостављати, на приклад Њемачког или Талијанског језика: јербо њѝ постављати у писању јест дангубно. А кад би се сваки у штампи постављао, не само што би печатање тежје и скупље било; него и напечатана књига не би тако с њима, како без њи љепа била. Два пригласила на једној речи постављати, тога не било у нас! — Мађарима просто, нека им. Писменица то јест Грамматика или Језиконаук учиниће о том најбољу одсуду. Она и Словар јесу, како вели учени Соларић, два судилишта, по којима ће се и последњи чрчкало судити моћи. Она нек прекине распру. Но усудио би се рећи, да колико можно савршени Словар свако потребно на својему мјесту и свакој речи, гди се изискује које пригласило, имати, а Грамматика руководство даљег употребљавања и измјењивања овѝ пригласѝла у прѐгнутим речма давати мора" (*Опит к србској сличноречности и слоговерију*, Беч, 1833, стр. 21—22; наведено према: Караџић В. С., *Скупљени граматички и полемички списи*, Београд, 1895, стр. 468—469).

Вука су прогањале дуго ове Лукине мисли, можда све до почетка рада на другом издању речника негде почетком педесетих година. Он је према обележавању акцената имао отпор и зато што се бојао да његов правопис не постане не најлакши него најтежи од свих осталих (в. Ивић П., *О Вуковом Рјечнику из 1818. години*. Београд, 1969, стр. 30). Просто је сматрао да треба избегавати писање акцената, не ружити речи тим знацима. О томе је дао своје мишљење још у *Писменици*. Пошто је представио по Милованову (то у напомени каже) све акценте, он ће рећи и ово: „Ова пригласила ни је нуждно на свакої ријечи постављати, јербо то не само што би уписању било дангубно и у печатању много скуплье, него и оно непачатано било би као да је каквим трњем посуто. Но будући да има неки ријѐчи код коїи нуждно је пригласило поставити, зато се овде кратко назначује: . . ." Он даље препоручује да се акценти бележе „код ријечи које су по писању једнаке с другим ријечма, а позначењу и по гласу различне". Сличне је врсте и Вукова мисао везана за „пригласило подижуће (`)", а то је у ствари Вуков знак за оба кратка акцента, па је чудно шта ће о томе рећи: „рїедко ће доћи дага је нуждно поставити, јербо се свуд без њега може разумїети". (*Писменица*, стр. 13—14).

По Вуковом „дангубно" види се да је пренео исти прилог који је и Лука употребио. А и разлози поскупљења штампања потекли су свакако из наведене Лукине мисли.

Можемо рећи још и више: Вук је и даље остао тога мишљења, јер се бојао да његов правопис не постане сувише компликован. Зато ће још на једном месту исказати ту своју бојазан, и то пишући о Соларићеву предговору Доситијеву *Мезимцу*. Рад није тада штампан, остао је у рукопису све до последњих времена, а настао је свакако негде после 1818, када је *Мезимац* изишао из штампе. Ако се запитамо зашто је овај спис остао нештампан, можда би се одговор нашао у утицају Копитара, јер је почетак овог Вуковог рада сав уперен против Доситија, понекад уз врло оштре речи, а Копитар је био обожавалац Доситијев. Али оно што нас овом приликом занима сасвим је друкчије врсте и у ствари је одговор Соларићу на неке његове жеље исказане у једном писму Вуку. Ево те мисли Вукове: „Писали ми књиге Ћириловим словима, или новим Руским, *знаци* нам *гласоударенија* не требају: зашто без њи можемо бити (као н. п. и Латини и Руси и сви остали народи Европејски), а њиово писање чинило би нам сметњу, дангубу и досаду; а особито кад би се писали овако *наопако*, као што и пише Г. Соларић". Вук овде мисли на Соларићево објашњење снимка оригиналне дипломе краља Стефана Дабише. Вук даје читав низ примера где је Соларић писао наопаке акценте, немогуће, потпуно извештачене, или помало по угледу на руско акцентовање. Па наставља ону прекинуту мисао: „онда би нам ружили (тј. ови знаци — *Ђ. Ж.*) не само писмо, него и језик наш! Да какав Србљин стане Г. Соларићу говорити по његовим знацима гласоударенија, он би га питао од кога је народа?" (Караџић В. С., *О језику и књижевности*, Београд, 1969, стр. 89).

Из ових навода види се да Вук није волео да уноси акценте у свој текст, бојао се некако тога, било да је „дангуба", или поскупљење штампања или да убија лепоту чистога текста. То су били свакако важни разлози, али то не значи да одобравамо Вуков начин гледања на ово питање.

Па ипак је Вук прихватио да обележава акценте у променама, само неким, и то у граматици уз речник. При писању речника био је већ потпуно свестан како треба писати, па је поступао друкчије но што га је Лука учио. Ипак његово акцентовање у речнику није ни потпуно ни сасвим тачно. Најпре, он је у речнику употребљавао само један знак (ˋ) за оба кратка акцента, а кад је реч имала касније и дужину, коју је он обележавао лучним знаком (⌒), он кратки акценат није означавао, наравно ако је кратак акценат био на првоме слогу. Све је то рекао у предговору, правдајући се како би то много повећало коштање штампања. То и није било далеко од истине, јер је напор штампара, странаца, био огроман да му за сваки акцентовани самогласник лију посебан знак, и то чак са четири надредна знака. Оно пак што је веома важно за познавање тадашњега Вука биће оно што налазимо у граматици, у којој ће, на пример, при промени именица женскога рода дати и краткосилазни акценат, када је он долазио, као што је у вокативу именице *жѐна*, дакле *жѐно*, па је то и обележио знаком који ми досад употребљавамо за овај акценат, тј. (ˆ). Тај је знак употребљавао и онда кад је требало да покаже разлику у значењу кад се она изражава различитим кратким акцентима, као што су веома познати примери: јȁрица — јāрица, сȉјати — сȋјати, бȁцати —

бâцати итд. Али се на том питању не морамо сада задржавати, оно је доста познато. Па ипак понешто треба додати што карактерише Вука, тадашњег и уопште.

Као што се из наведеног Вуковог мишљења о Соларићеву акцентовању види, он је акценте осећао, био их је свестан, *чуо* их је. Врло често се понавља мисао да Вук није дао све акценте како ваља и из тога се закључивало — погрешно — да он није довољно јасно и оштро разликовао наше акценте. Зато се много пута подвлачило да је тек Даничић разрадио нашу акцентуацију у II издању Вукова речника 1852, као и у низу радова о акцентовању у нашем језику. То све стоји, али само донекле. Даничић је доиста дао систематски преглед нашег акцентовања појединих врста речи у нашем језику, али спремни бисмо били да кажемо да је акцентуација коју је забележио Даничић у ствари Вукова, само је Вук из различитих разлога није оставио потпуно забележену, али је акценте осећао и био их дубоко свестан. То ће добро потврдити известан број примера из његових дела насталих пре почетка сарадње између њега и Даничића. Погледајмо их на прескок. Најпре из *Рјечника*.

Вук ће написати *вȕруна* а у загради *вурȕна*, што је значило да је први акценат обичнији, а други рећи. Али одмах испод тога забележиће деминутив од ове именице и написаће: *вурȕница* (*вȕруница*). Значи да је у овом облику обрнута учестаност употребе. Не мислим да је то написано случајно, него зато што је Вук био сигуран да је тако било.

После именице *вилае̄т*, која је забележена овако, без акцента, свакако је при штампању отпао акценатски знак, што му се доста често дешавало, то је рекао и у предговору, читамо нову именицу и придев начињене од наведене именице, а то су: *вилáе̄тски* и *вилаѐ̄тлија*. Написано тако, са два различита акцента, онако како се и говори. Није дошао у искушење да две сличне речи слично и акцентује, што би се могло неискусном акцентуацисти догодити. Он је био сигуран. Осећао је да је у једном случају један акценат а у другом други.

Или да узмем као пример *Ваљево* и изведенице од овог имена. *Вâљево* има дугосилазни акценат, тако је и код Вука. Не би се ни могло очекивати што друго. Али ћемо у речнику пре тога прочитати и *Вȁљевац* и *Вȁљêвка*, па после *вȁљевскȋ*. Као што сам раније рекао Вук је за оба кратка акцента употребљавао један знак, и то (`), па у овим случајевима то (`) треба читати као краткосилазни акценат, дакле данашње (̏). Лучни знак на другом и трећем слогу наредних двеју речи је у ствари знак за дужину, коју ми данас обележавамо знаком (¯). Онда бисмо Вуково писање наведених речи морали приказати нашим садашњим означавањима као: *Вâљево*, *Вȁљевац*, *Вȁљēвка*, *вȁљевскī*. Значи, Вук се није повео за акцентом у имену *Вâљево* па и на осталим речима ставио тај акценат. Он је то знао. И то сигурно. Није ту могао погрешити, јер је у Ваљеву чуо како се акцентује ово име и поменуте изведенице. А у речнику уз Правопис из 1960. године је у овим речима дугосилазни акценат: *Вâљево*, *Вâљевац*, *Вâљēвка*, *вâљевскī*. Па је чак и у речнику наше Академије дат најпре Вуков акценат, а у загради као могућни и облици са дугосилазним акцентом, онако како је у Правопису. Вук је пак забележио онако како се говори у Ваљеву, не макар где него у једном Ваљеву, које има узоран и језик и особито акценат, па то свакако не треба занемаривати. Чак ни као могућност.

Вук је могао бити у искушењу да изврши слична уједначавања и у неким другим називима места. Он то никад није учинио. А ми данас слушамо свакојака акцентовања тих речи. Вук ће тако забележити име *Јàїодина*, а онда *Јаїодúнац*, *Јаїодûнка*, *јаїодûнскӣ*. Кад бисмо његово обележавање пренели на наше садашње, то би било: *Јȁїодина*, *Јаїодúнац*, *Јаїòдӣнка*, *јаїòдӣнскӣ*. Три различита акцента, и још с додатим дужинама. И он је све то забележио јер је то знао и осећао. Није могао да погреши.

Тако ће поступити Вук и у многим другим случајевима када би се могла очекивати његова неопрезност и несигурност, а он ипак није ни у тим случајевима грешио. Тако ће забележити: *Крàїујевац*, *крàїујевачкӣ*, *Країујéвчанин*, што би по нашем данашњем бележењу било: *Крàїујевац*, *крàїујевачкӣ*, *Країујéвчанин*. Па тако и у: *Нèїоӣн*, *Неїоӣúнац*, *Неїòӣнка*, *неїòӣнскӣ* (придев је навео и без прве дужине: *неїòӣнскӣ*), што би по нашем данашњем бележењу било: *Нȅїоӣн*, *Неїоӣúнац*, *Неїòӣнка*, *неїòӣнскӣ*. Није га ништа повукло да уједначи три акцента на три различита места. Исто тако ће бити различити акценти и у речима: *Пàрађӣн*, *Парађúнац*, *ӣарàђӣнскӣ*, што би по данашњем нашем бележењу било: *Пȁрађӣн*, *Парађúнац*, *ӣарàђӣнскӣ*. Вук ни ту не греши.

Овакво разликовање акцената добро је посматрати и у осталим случајевима када имамо основну реч и изведенице са различним акцентима. Погледајмо само неколико таквих случајева да нам буде јасно шта желим тиме да кажем. Ево како изгледају такви примери. *Брáда*, *брàдица*, *брадȕрина*. Три речи са три различита акцента, а све су од исте основе начињене. *Бȕре*, *буре́нце*, што би по нашем садашњем бележењу било: *бȕре*, *буре́нце*. Или у случајевима кад има више промена, као у нашем првом примеру. Ево неколико таквих примера само из речника под првим словима: *àџија*, *аџӣијски*, *аџȉлук*, што би садашњим бележењем било: *àџија*, *àџӣијскӣ*, *аџȉлук*; *àшчија*, *ашчȉлук*, *àшчӣијница* по садашњем писању: *àшчија*, *ашчȉлук*, *àшчӣијница*; *бакрâч*, *бакрàчић*, *бакрàчлија*, *бакрèњача*, по садашњем бележењу само је прва реч друкчија: *бàкрāч*, јер Вук није штампао кратак акценат испред дужине; *бàрјак*, *барјàкӣāр*, *барјакӣáрев*, *барјàкӣāрскӣ*, што би се разликовало од садашњег писања само по ознаци за дужине: *барјàкӣāр*, *барјàкӣāрскӣ*; *берâч*, *берàчица*, *берáчев*, *берâчкӣ* где се разликују по начину писања *бèрāч* и *бèрāчкӣ*; *вáрош*, *вàрошанин*, *варòшица* забележено као што и данас бележимо; *видâр*, *видàрина*, *видàрица*, *вúдаӣи* — где би се данас написало само *вȉдāр* мало друкчије; или најзад погледајмо овакво танано разликовање акцената: *Будȋм*, *Будúмац*, *Будȋмка*, *Будúмлија* (врста јабуке), *Будȉмлија* (в. Будимац), *Будȋмскӣ* (*Будȉмскӣ*), где једино *Будȋм*, *Будȋмка* и *Будȋмскӣ* бисмо данас забележили као: *Бȕдӣм*, *Бȕдӣмка* и *бȕдӣмскӣ*, наравно и *будȉмскӣ*.

Доста често се замера Вуку што није у речнику дао и промене акцената у промени променљивих речи. Код именица је остајао при акценту номинатива једнине. Кад знамо како изгледају те промене, не треба се много чудити што је Вук тако поступио. Бар на почецима свога рада. Јер то би било веома компликовано чисто штампарски, а он је морао тада мислити и на то. Додуше, можда је хтео и себе да поштеди толико великог напора, али је свакако било по среди смањивање трошкова за

штампу. Он је сам своје књиге штампао, па није било свеједно какав ће текст бити. Онда када је од акцента зависило значење неке речи, он је тада бележио такве случајеве.

Замера се Вуку још чешће што није дао више акценатских промена у разним глаголским облицима. Он ће, на пример, написати: *ра́дӣти, им*, а није тако, наставак није довољан за прво лице презента, јер је у њему акценат друкчији него што је у инфинитиву, дакле: ра́дити, ра̂дӣм. Тако и код других глагола, могли би се наводити примери у бескрај, као што је Вуково: *ви́ка̄ти, вичем*, а не *ви̂чӗ́м*, или: *мла́тӣти, им*, није ни акценат исти као код инфинитива, па нема ни дужине забележене на последњем слогу. И тако редом, као: *по̀ви́ка̄ти, ичем*, а не: по̀ви̂чӗ́м. А Вук је одлично осећао и дужине, и бележио их је кад је осећао особиту потребу. Па је тако било, још и пре, када је био у питању који кратак акценат. Тако ће он забележити: *но̀сӣти, им*, а требало је да забележи *но̀сӣм*. Па и онда када је акценат мењао и место и квалитет, као у примерима типа: *ӣрено̀сӣти, ӣрѐносӣм*, а он ће забележити само: *ӣрено̀сӣти, им*, што није тачно. Ипак је у два случаја, колико сам ја могао да видим, поступио правилно, јер је било у питању мењање значења. Тако ће написати: *ту́жӣти, им*, са једним значењем, а са другим: *ту́жӣти, ту̂жим*; па ће тако поступити и у случају: *жу́тӣти, жу́тим*, и одмах испод тога и: *жу́тӣти, жу̂тим*. Опет само с акцентом, а без дужине на последњем слогу. А нема ни два акцента у примерима, које није ни забележио, као што су: *бе́лӣти, бе́лӣм* и *бе́лӣти, бе̂лӣм*, или: *цр́нӣти, цр́нӣм* и *цр̂нӣм*, он има само: *бе́лӣти, им* и *цр́нӣти, им*. И не би требало наводити све примере где нема оваквих финеса. Опет понављам, Вук није хтео да их бележи и даје у своме речнику, јер је желео да му речник буде што мање оптерећен.

Како је Вук суптилно осећао и разликовао акценте најбоље се може видети из промене глагола у граматици уз речник. Погледајмо само као пример глагол *ӣ̀ра̄ти*. Ту ћемо прочитати садашње време овако забележено: *ӣ̀ра̂м, ӣ̀ра̂ш, ӣ̀ра̂, ӣ̀ра̂мо, ӣ̀ра̂те, ӣ̀рајӯ*. Знак (̀) означава краткосилазни акценат, који данас обележавамо знаком (̏), сем у облику *ӣ̀рајӯ*. И тако и јест: у 3. л. мн. имамо краткоузлазни акценат и дужину не на месту где је била на осталим лицима множине, него на последњем слогу. Ништа Вука није изненађивало што дужина мења место, он је то тако осећао и чуо, па је тако и написао. Осећао је свакако да је и акценат на првоме слогу у овом облику друкчији него што је у осталим лицима, али је оставио на свима облицима акценат какав је употребљавао у речнику, тј. (̀) за оба кратка акцента. А видели смо да је два кратка акцента лепо разликовао, али их је обележавао само кад дају речи друго значење са другим акцентом. Овде није сматрао да је потребно то исказивати, па бележити и један и други кратак акценат.

Одмах уз овај глагол Вук је дао и сложен глагол *изӣ̀ра̄ти*. Какво танано разликовање свих појединости! Ту читамо: *ӣзӣ̀ра̂м, ӣзӣ̀ра̂ш, ӣзӣ̀ра̂, ӣзӣ̀ра̂мо, ӣзӣ̀ра̂те, изӣ̀рајӯ*. Ништа није препуштено случајном уједначавању. У овим облицима, што је важно за нас читаче Вукова текста, акценат је свуда доиста краткоузлазни (̀). Јер ту је сад акценат у сложеном глаголу пренесен на префикс, и то као краткоузлазни (̀). По правилу. А Вук није морао знати правила, он је то осећао и знао, па је тако и забележио. Дужина се налази на истом месту на којем је била и у простом глаголу, а у 3. л. мн. акценат је био краткоузлазни, па је као такав

остао на месту где је био и код простог глагола, и са дужином на последњем слогу, а не на месту где је била у осталим облицима. Онако како је било и у простом глаголу. Нема никаквог утицаја оно што се налази записано на другим облицима, за сваки облик важи његово правило, које ми данас знамо као правило, а Вук је знао као једини начин исказивања. Вуково акцентовање је и овде као и на другим местима било то правило за акцентовање. Он га је носио у своме језичком осећању, у својој језичкој свести. И преносио већ тада без грешке.

И да не наводим више примера, могло би их бити веома много.

Поред отпора који је имао према бележењу акцената, Вук се у више наврата и касније освртао на поједина питања из акцентовања. Тако у предговору уз I књигу песама из 1824. године (лајпцишко издање), он је разматрао функцију акцената у речима као деловима песничког израза, чиме је поставио правила за начин дељења наших стихова на стопе. То је било сасвим ново, јер се тиме место класичне квантитативне поделе давала силабичко-тонска, која је више одговарала нашем језику. Тиме је потпуно одбацио начин посматрања ових ствари од стране Луке Милованова.

Неке акценатске напомене дао је Вук и у предговору *Опиту сличноречности* Луке Милованова, који је он издао 1833. Нарочито је пак важан Вуков предговор пословицама издатим 1836. године, где има покренутих више акценатских питања, у којима Вук даје и основе за размишљање о преносу акцента са појединих речи на оне испред њих. То су најчешће предлози, али је Вук ту дао повећи број ванредно занимљивих примера и за пренос акцента на бројеве. И то је забележио оно што је чуо, а не оно што је већ имао у своме говору. Али је свакако осетио да то одговара неким случајевима који њему не би били страни. Осим тога, Вук се у овом предговору задржао и на начину грађења презимена од имена, и то га занимало само акцентовање, јер је слушао да у тим случајевима често долази до колебања. И увек је акцентовао како имена тако и презимена изведена од њих. То је занимљиво нарочито стога што наше данашње акцентовање таквих презимена углавном одступа од Вуковог, мада га у многим говорима има још, и то у говорима који се истичу добрим али нешто старијим акцентовањем. И у другим неким радовима насталим пре 1852. године Вук је писао о акцентовању и увек с пуним разумевањем и свестан својих акцената. Најзад је дошао комплетно изакцентован речник 1852, то је друго издање, при којем је Вуку много помагао Ђуро Даничић. Али је Вук изговарао акценте да их Даничић бележи. То је забележио Армин Павић у сећањима на Даничића: „Покојник ми је неколико мјесеца пред смрт једноћ приповиједао, колико га је труда стајало, док је Вука упутио, да у рјечнику треба сваки пута разликовати два кратка акцента, онај трећи особити акценат за ген. пл. н. пр. *љȗди* да није ничему, и да поред акцената на главном облику треба метнути и акценте на оне облике, у којима се акценат мијења. Није покојник тиме хтио смањити Вукове заслуге, као да акцентуација у рјечнику није његово дјело, јербо је одмах додао: када је старац спознао, да доиста тако треба, милина га бјеше и гледати и слушати, како бистро, како брзо разабираше све разлике и у перо их казиваше". (Rad JAZU. Zagreb 1885, књ. LXXVII, стр. 183).

Джёрдже Живанович

АКЦЕНТУАЦИЯ ВУКА КАРАДЖИЧА

В основном существуют отрицательные мнения по поводу акцентуации Вука Караджича. Считается, что его акцентуацию не всегда можно считать верной и что у него не было сложившихся, четких взглядов по этому вопросу. Автора все же интересует вопрос, как Вук Караджич с самого начала, еще в книге *Писменица* 1814 года, начал развивать сознание о существовании ударений в его языке и как начал осознавать акцентные различия в речи, пытаясь их зафиксировать. Из этого следует, что Вук Караджич рано начал задумываться и об ударениях и в какой-то мере показал это в своих записях. Главным моментом в этом его развитии стал *Словарь 1818 г.* Здесь акцентуация стала для него уже осознанным делом. Однако и здесь мы не находим полную картину, но не потому, что Вук еще недостаточно знал об ударении, а в связи с тем, что обозначение всех ударений казалось огромной нагрузкой для его упрощенного правописания, а это, кроме всего прочего, означало и резкое увеличение расходов печатания. Вот почему обозначение ударений в *Словаре* было сведено на необходимый минимум, что позднее было оценено как недостаток.